

2008 Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı: 23, s.91-105

YAZ OKULUNDA EĞİTİM ÖĞRETİM VERİMLİLİĞİ

(Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Örneği)

Vural HOŞGÖRÜR¹
Pınar BİLASA²

ÖZET

Başarılı öğrencilerin daha kısa sürede mezun olmaları, başarısız öğrencilerin ise zaman kaybetmeden başarısızlıklarını telafi edebilmeleri için yaz aylarında yapılan öğretime yaygın yaz okulu denilmektedir. Yaz okulu aynı zamanda eğitim öğretim yılının normal iki döneminin dışında kalan ve yaz tatili sırasında üniversitenin atıl olan kapasitesini değerlendirerek verimliliği sağlama amacı güden bir programdır (G.Ü Yaz okulu yönetmeliği mad:1). Bu çalışmada öğrencilerin bireysel beklentilerine cevap verip, üniversitenin atıl kapasitesini verimli kullanmayı amaçlayan yaz okulu uygulamasının öğretim/öğrenim ve akademik kazançlar bakımından verimli olup olmadığının betimlenmesine çalışılmıştır.

Araştırmaya, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi'ndeki mevcut bölümlerinden yaz okuluna katılan 336 öğrenci ve yaz okulundaki dersleri yürüten 20 öğretim elemanı katılmıştır. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket aracılığı ile toplanarak yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapmalarına göre sıralanmıştır. Verilen yanıtlar aritmetik ortalama ve yüzdelere bakılarak yorumlanmış öğretim elemanı ve öğrencilerin yanıtları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı t - testi ile test edilmiştir.

Araştırma sonunda yaz okulunun verimliliği konusunda öğretim elemanları ve öğrencilerden elde edilen veriler yorumlanarak öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Verim, Verimlilik, Eğitim, Yaz Okulu.

THE EFFICIENCY OF EDUCATION TEACHING IN SUMMER SCHOOL

(Case of Gazi University Faculty of Industrial Arts Education)

ABSTRACT

Broad summer school is a kind of course that gives education during summer months so that successful students can graduate within a shorter time and unsuccessful students can compensate for their failures during the year without time loss. Summer school is also a programme that is other than during the normal two terms of the education year and it aims at increasing the efficiency of the university by using the idle capacity of the university. In this paper, we have tried to describe whether the summer school practice which aims at using the idle capacity of the university efficiently is efficient and useful in terms of teaching and learning and academic acquisitions.

¹ Gazi Üniversitesi, Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, 06830 Gölbaşı/ANKARA v.hosgorur@gazi.edu.tr

² Gazi Üniversitesi, Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, 06830 Gölbaşı/ANKARA pinarbilasa@gazi.edu.tr

336 students who attend the summer school from the existing branches of the Industrial Arts Teaching Faculty in Gazi University, and the 20 teachers who teach in the summer school, have participated in this study. The data have been collected by means of a survey developed by researchers and have been ranged according to their percentages, arithmetic means, and to their standart deviations. The answers to the surveys have been interpreted by examining the arithmetic means and the percentages. It has been ested whether there is a significant difference between the answers of the students and the answers of the teachers by the use of t-tests.

At the end of the study, suggestions about the efficiency of the programme have been set forth by the interpretation of the data collected from the students and the teachers.

Key words: Efficiency, Education, Summer School.

1. GİRİŞ

Çağdaş eğitim anlayışında birey tüm yönleri ile bir bütün olarak ele alınır (Kepçeoğlu, 1985: 30) Eğitimin temel konusu insan davranışlarını değiştirmektir (Ertürk 1970: 12). Eğitim sürecinde öğrenenlere istedik niteliklerin kazandırıldığı yargısına varıldıkça, hem öğrenci, hem okul, hem de eğitim sisteminde edim düzeyinin yükseldiği düşünülür (Kurul Tural, 2002: 41). Okulun amacı etkili öğretme ve öğrenmeyi sağlayarak toplumun ihtiyaçlarına uygun insan kaynaklarını yetiştirmektir. Bunun için öncelikle uygun ortamı hazırlamak ve hazırlanmış uygun bir eğitim programını uygulamaya koymak gerekmektedir. Eğitim programı bireyde gözlenmesi kararlaştırılan hedef davranışları gerçekleştirebilecek düzenli eğitim ve sınama durumlarını içeren dirik bir bütün olarak tanımlanabilir (Sönmez 1993: 7).

Eğitim programının etkili ve verimli olup olmadığına ilişkin veriler ancak program değerlendirme sonucunda elde edilebilir. Cronbach, değerlendirmeyi bir eğitim programı hakkında karar verebilmek için verilerin toplanması ve kullanılması olarak tanımlamaktadır (Bilen 1996: 9). Değerlendirme yapılmadığında program hakkında dönüt elde edilemez. Bu nedenle değerlendirme, bir program için vazgeçilmez bir gereklilik olup programın geliştirilebilmesi için devamlılık ve kontrol olanağı sağlamaktadır.

Eğitim sürecinde, iki önemli değerlendirmeden bahsedilebilir. Bunlardan birincisi öğrencilerin başarısını değerlendirmedir. İkinci değerlendirme ise, programın etkililiği ve verimliliği hakkında yapılan değerlendirmedir ki bu değerlendirme ile program hakkında yargıda bulunulup kararlar verilir (Erden, 1998:9). Bu sayede aksaklıklar giderilebilir, program ihtiyaca göre yeniden gözden geçirilip düzenlenebilir.

2. PROBLEM

Verimlilik üretim süreci sonunda elde edilen çıktının girdiye oranı olup, kaynakların ne derece etkili kullanıldığına ilişkin bir ölçüdür. Diğer bir anlamı ile verimlilik, beklentilere uygun ürün ya da hizmet üretmek üzere kullanılan girdilerin, hangi etkinlikte çıktıya dönüştüğünün göstergesi olarak da tanımlanabilir (mpm.org.tr, 2008). Girdiler ve sürecin kalitesi ürünler üzerinde etkili olmakta ve verimliliği artırmaktadır.

Eğitimde arzu edilen, girdi ve çıktı arasındaki farkın çıktı lehine, istenilen yönde ve düzeyde olmasıdır. Bilindiği üzere Yaz okulları, yaz tatili sırasında üniversitenin atıl olan imkânlarını kullanarak eğitimde verimliliği artırma amacı güden bir programdır. Buradan

hareketle araştırmada; yaz okulundan sadece üniversitenin atıl imkânlarını değerlendirmedeki verimliliğinin yanı sıra eğitim-öğretimde de beklenen yönde bir verimlilik sağlanabilmekte midir? Ve bu hangi düzeydedir? sorularına yanıt aranmaktadır.

3. AMAÇ

Bir örnek çalışma olarak planlanan bu araştırmada, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesindeki yaz okulu uygulamalarının eğitim-öğretim bakımından verimliliğinin betimlenmesi amaçlanmıştır. Uygulanan programın verimliliğini değerlendirmek amacı ile ilgili veriler 25 Haziran- 10 Ağustos 2007 tarihleri arasında Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesinde yaz okuluna katılan öğrenciler ve öğretim elemanlarından araştırmacılar tarafından geliştirilen veri toplama aracı ile toplanmıştır.

4. YÖNTEM

Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesinde uygulanan yaz okulunda bir örnek çalışma olarak planlanan bu araştırma tarama (survey) modelindedir. Araştırmanın evrenini Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesinde 2006-2007 öğretim yılında yaz okuluna katılan tüm öğrenciler ve yaz okulu derslerini yürüten tüm öğretim elemanları oluşturmaktadır.

Evrenin tamamına ulaşmak olanaklı olduğundan örneklem alınmasına gerek duyulmamıştır. Araştırmanın evreninde 336 öğrenci 20 öğretim elemanı yer almaktadır.

5. VERİ TOPLAMA ARACININ OLUŐTURULMASI

Araştırmada yaz okulu eğitim öğretim sürecinde verimi öğretim elemanı ve öğrenci görüşleri doğrultusunda belirlemek için araştırmacılar tarafından geliştirilen bir veri toplama aracı kullanılmıştır. Veri toplama aracının birinci bölümünde öğretim elemanlarının ve öğrencilerin kişisel bilgilerine (statü, cinsiyet, sınıf, bölüm) ikinci bölümde yaz okulu eğitim-öğretim sürecinde verimi ölçmeye yönelik maddelere yer verilmiştir. Veri toplama aracında yer alan her madde kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kararsızım (3), katılmıyorum (4), kesinlikle katılmıyorum (5) şeklinde 5’li likert ölçeği şeklinde derecelendirmiştir. Veri toplama aracının en sonuna araştırmaya katılanların yaz okulundan yüksek verim elde edebilmek bakımından hangi yeniliklere ihtiyaç duyulduğuna yönelik görüşlerini alabilmek için açık uçlu bir soru ilave edilmiştir.

Veri toplama aracı oluşturulurken başlangıçta konu ile ilgisi olduğu düşünölen 58 madde oluşturulmuş, daha sonra alandan ilgililere ve konusunda uzman öğretim elemanlarının görüşlerine başvurularak alınan eleştiriler doğrultusunda bunların arasından amaca en uygun olanları seğilerek aracın madde sayısı 29’a indirilmiştir.

Veri toplama aracı bu şekli ile öğretim elemanları ve öğrencilere uygulanarak bir ön uygulama gerçekteşirilmiştir. Veri toplama aracında yer alan maddelerin geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ölçme aracının güvenilirliği SPSS (11.5) paket programı kullanılarak hesaplanmış ve anketin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .83 olarak bulunmuştur. Araştırmada uygulanan veri toplama aracı son değerlendirmeler yapıldıktan sonra 23 sorudan oluşmuş ve bu şekli ile uygulanmıştır.

6. VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Veri toplama aracı yaz okuluna katılan 336 öğrenci ve 20 öğretim elemanına bizzat araştırmacılar tarafından uygulanmış ve toplanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde öğretim elemanları ve öğrencilerin görüşlerini saptamak amacı ile aritmetik ortalamadan yararlanılmıştır. Bununla verilen cevapların önem düzeyleri incelenmiş karşılaştırmalar yapılmıştır. Veri toplama aracındaki maddelere verilen ağırlık, dereceli ölçek kullanılmak sureti ile sayısallaştırılmıştır. Dereceli ölçekte seçeneklerin ağırlıkları ve sıralanması çizelgedeki gibidir.

Çizelge 1. Dereceli Ölçek

Sıra no	Değişkenler	Puan sınırları
1	Kesinlikle katılmıyorum	1.00-1.79
2	Katılmıyorum	1.80-2.59
3	Kararsızım	2.60-3.39
4	Katılıyorum	3.40-4.19
5	Kesinlikle katılıyorum	4.20-5.00

Araştırmada veriler çizelge haline getirilmiş ve aritmetik ortalamalardan yararlanılarak yorumlanmıştır. Ayrıca sorulara verilen yanıtların anlamlılık düzeyini belirlemede “t” testinden yararlanılmıştır. Grupların yanıtları arasındaki anlamlılık düzeyinde alfa .05 düzeyi esas alınmıştır.

7. BULGULAR

7.1. Alınan Görüşlere Ait Sonuçlar

Yaz okulu eğitim öğretim sürecinde verimliliğin betimlenmesi amacı ile, öğretim elemanı ve öğrencilere ait kişisel bilgilere ait olarak elde edilen bulgular aşağıdadır.

Çizelge 2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları		
Cinsiyet	n	%
Erkek	224	66,7
Kadın	112	33,3
Toplam	336	100

Çizelge 3. Öğretim Elemanlarının Cinsiyetlerine Göre Dağılımları		
Cinsiyet	n	%
Erkek	14	70
Kadın	6	30
Toplam	20	100

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının yaklaşık üçte ikisi (%70'i) erkek, üçte biri (%30'u kadın), öğrencilerin ise yine yaklaşık üçte ikisi (%66,7'si) erkek, üçte biri (%33,3'ü) kadındır.

Çizelge 4. Öğrencilerin Sınıfları

Sınıf	n	%
1	17	5,1
2	36	10,7
3	77	22,9
4	206	61,3
Toplam	336	100

Yaz okuluna katılan öğrencilerin beşte üçü (%61,3'ü) dördüncü sınıf öğrencisidir. Bununla birlikte en az katılımın birinci sınıf öğrencilerinden olduğu görülmüştür. Yaz okuluna katılan öğrencilerin çoğunlukla dördüncü sınıf olduğu bununda nedeninin bir an önce mezun olma isteğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Çizelge 5. Öğrencilerin Bölümleri

Bölüm	n	%
Endüstriyel Teknoloji Eğitimi Bölümü	79	23,5
Bilgisayar Eğitimi Bölümü	123	36,6
İşletme Eğitimi Bölümü	81	24,1
Aile ve Tüketici Bilimleri Eğitimi Bölümü	53	15,8
Toplam	336	100,0

Öğrencilerin beşte ikisine yakınının (%36,6'sı) Bilgisayar Eğitimi Bölümünde, yaklaşık beşte birinin de (%15,8'i) Aile ve Tüketici Bilimleri Eğitimi Bölümünde olduğu görülmüştür. Yaz okulundan ders almayı en çok tercih eden öğrencilerin Bilgisayar Eğitimi Bölümünden, en az tercih eden öğrencilerin Aile ve Tüketici Bilimleri Eğitimi Bölümünden olduğu söylenebilir. Bunun sebebinin bölümlerin eğitim programlarında yer alan derslerin ağırlıklarından kaynaklandığı, Bilgisayar Eğitimi Bölümü derslerinin daha çok sayısal yönelimli derslerden oluştuğu, Aile ve Tüketici Bilimleri Eğitimi Bölümü derslerinin ise ağırlıklı olarak sosyal ve uygulamaya dönük olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Çizelge 6. Derslerin Mesleki Yeterliliğe Katkı Sağlaması.

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	x̄	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%				
Alman dersler öğrencilerin mesleki yeterliklerine katkı sağlayacak niteliktedir.														
Öğretim Elemanı	1	5	1	5	1	5	7	35	10	50	20	4,20	3,195	,002
Öğrenci	37	11	57	17	51	15,2	147	43,8	44	13,1	336	3,30		

Yaz okuluna katılan öğretim elemanlarının yarısı (%50'si) alınan derslerin mesleki yeterliliğe katkı sağlayacak nitelikte olduğunu belirtirken, öğrencilerin yarısına yakını (%43,8) aldıkları derslerin mesleki yeterliklere katkı sağlayacak nitelikte olduğuna katıldıklarını belirtmişlerdir. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=4.20$) kesinlikle katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu

maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=3.30$) kararsızım düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark vardır ($t=3,195$; $p<0,05$).

Çizelge 7. Sınav Süresi

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Ara sınavlarda verilen süre yeterlidir.															
Öğretim Elemanı	1	5	1	5	1	5	8	40	9	45	20	4,15	3,273		,001
Öğrenci	32	9,5	74	22	45	13,4	147	43,8	38	11,3	336	3,25			

Yaz okulunda ders veren öğretim elemanlarının yarısına yakını (%45'i) ara sınavlarda verilen sürenin yeterli olduğuna kesinlikle katıldığını ifade ederken, öğrencilerin yarısına yakını ise (%43,8'i) verilen sürenin yeterli olduğuna katıldıklarını ifade etmişlerdir. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=4.15$) katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=3.25$) kararsızım düzeyindedir. Elde edilen verilere göre öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($t=3,273$; $p<0,05$).

Çizelge 8. Ara Sınavların Yapılma Zamanı

	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Ara sınavların ders saatleri içinde yapılması verimi olumsuz etkiler.															
Öğretim Elemanı	3	15	6	30	3	15	3	15	5	25	20	2,95	1,395		,164
Öğrenci	36	10,7	62	18,5	44	13,1	88	26,2	106	31,5	336	2,50			

Öğretim elemanlarının dörtte birinden fazlası (%30'u) ara sınavların ders saatleri içinde yapılmasının verimi olumsuz etkilediğine katılırken, dörtte biri (%26,2'si) bu durumun verimi olumsuz etkilemediğini ifade etmiştir. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=2,95$) kararsızım düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=2,50$) katılmıyorum düzeyindedir. Öğretim elemanları ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark yoktur ($t=1,395$; $p>0,05$).

Çizelge 9. Derslerin Öğrenci Beklentilerini Karşılama

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Dersler öğrencilerin beklentilerini karşılar nitelikte yürütülür.															
Öğretim Elemanı	0	0	1	5	2	10	10	50	7	35	20	4,15	4,449		,000
Öğrenci	35	10,4	83	24,7	94	28	95	28,3	29	8,6	336	3,00			

Öğretim elemanlarının yarısı (%50'si), öğrencilerin üçte biri (%28,3'ü), yaz okulunda verilen derslerin öğrenci beklentilerini karşılayacak nitelikte yürütüldüğüne katılmaktadırlar. Öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı

($X=4.15$) katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=3.00$) kararsızım düzeyindedir. Elde edilen verilere göre öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($t=4,449$; $p<0,05$).

Çizelge 10. Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin Kullanılması

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Derslerde çeşitli öğretim yöntem ve teknikleri kullanılır.															
Öğretim Elemanı	0	0	0	0	0	0	12	60	8	40	20	4,40	4,855		,000
Öğrenci	33	9,8	83	24,7	64	19,0	124	36,9	32	9,5	336	3,11			

Öğretim elemanlarının yarısından fazlası (%60'ı), öğrencilerin üçte biri (%36,9'u) derslerde çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanıldığına katılmaktadırlar. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=4.40$) kesinlikle katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=3.11$) kararsızım düzeyindedir. Elde edilen verilere göre öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($t=4,855$; $p<0,05$).

Çizelge 11. Eğitim-Öğretim Teknolojilerinden Yararlanılması

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Derslerde eğitim-öğretim teknolojilerinden yoğun olarak yararlanılır.															
Öğretim Elemanı	0	0	1	5	3	15	10	50	6	30	20	4,05	4,680		,000
Öğrenci	45	13,4	95	28,3	89	26,5	85	25,3	22	6,5	336	2,83			

Öğretim elemanlarının yarısı (%50'si), derslerde eğitim-öğretim teknolojilerinden yoğun olarak yararlanıldığına katılırken, öğrencilerin dörtte birinden fazlası (%28,3'ü), katılmamaktadır. Öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=4.05$) katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=2.83$) kararsızım düzeyindedir. Elde edilen verilere göre öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($t=4,727$; $p<0,05$).

Çizelge 12. Bilgilerin Kalıcı ve Günlük Yaşama Transfer Edilebilmesi

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Derslerde verilen bilgiler kalıcı ve günlük yaşama transfer edilebilir niteliktedir.															
Öğretim Elemanı	0	0	1	5	3	15	9	45	7	35	20	4,10	4,008		,000
Öğrenci	48	14,3	79	23,5	73	21,7	103	30,7	33	9,8	336	2,98			

Öğretim elemanlarının yarısına yakını (%45'i), öğrencilerin dörtte birinden fazlası (%30,7'si) derslerde verilen bilgilerin kalıcı ve günlük yaşama transfer edilebilir nitelikte olduğuna katılmaktadır. Öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=4.10$) katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=2.98$) kararsızım düzeyindedir. Elde edilen verilere göre öğretim

elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($t=4,008$; $p<0,05$).

Çizelge 13. Derslerin Yoğun İşlenmesinin Verime Etkisi

	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Derslerin yoğun işlenmesi verimi olumsuz etkiler.															
Öğretim Elemanı	2	10	3	15	3	15	8	40	4	20	20	2,55	,801		,423
Öğrenci	22	6,5	55	16,4	37	11	116	34,5	106	31,5	336	2,31			

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının yarısına yakını (%40'ı), öğrencilerin dörtte ikisine yakını (%34,5'i) yaz okulunda derslerin yoğun işlenmesinin derslerin verimini olumsuz etkilediğine katılmamaktadırlar. Öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=2,55$) ile öğrencilerin yanıtlarının toplam ağırlığı ($X=2,31$) katılmıyorum düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark yoktur ($t=,801$; $p>0,05$).

Çizelge 14. Dersliklerin Eğitim ve Öğretime Uygunluğu

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Dersliklerin eğitim ve öğretime uygun oluşu verimi artırmaktadır.															
Öğretim Elemanı	1	5	1	5	2	10	10	50	6	30	20	3,95	1,055		,306
Öğrenci	26	7,7	32	9,5	55	16,4	136	40,5	87	25,9	336	3,67			

Öğretim elemanlarının yarısı (%50'si), öğrencilerin dörtte ikisi (40,5'i), dersliklerin eğitim ve öğretime uygun oluşunun verimi arttırdığına katılmaktadırlar. Öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=3,95$) ile öğrencilerin yanıtlarının toplam ağırlığı ($X=3,67$) katılıyorum düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark yoktur ($t=1,055$; $p>0,05$).

Çizelge 15. Öğrenciler Tarafından Gerçekleştirilen Uygulamalar

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Dönem içinde öğrenciler tarafından gerçekleştirilen uygulamalar bütün olarak değerlendirilir.															
Öğretim Elemanı	0	0	1	5	3	15	10	50	6	30	20	4,05	3,455		,001
Öğrenci	41	12,2	54	16,1	89	26,5	122	36,3	30	8,9	336	3,13			

Öğretim elemanlarının yarısı (%50'si), öğrencilerin dörtte ikisine yakını (%36,3'ü), dönem içinde öğrenciler tarafından gerçekleştirilen uygulamaların bütün olarak değerlendirildiğine katılmaktadırlar. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=4,05$) katılıyorum düzeyinde iken öğrencilerin yanıtlarının toplam ağırlığı ($X=3,13$) kararsızım düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark vardır. ($t=3,442$; $p<0,05$).

Çizelge 16. Eğitim ve Öğretim Süresinin Yeterliliği

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	x̄	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Eğitim ve öğretim süresi amaca ulaşmada yeterlidir.															
Öğretim Elemanı	0	0	2	10	3	15	10	50	5	25	20	3,90	2,686		,008
Öğrenci	36	10,7	74	22	73	21,7	120	35,7	32	9,5	336	3,13			

Yaz okulunda eğitim ve öğretim süresinin amaca ulaşmada yeterli olduğuna öğretim elemanlarının yarısı (%50'si), öğrencilerin üçte biri (%35,7'si) katılmaktadır. Öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=3.90$) katılıyorum düzeyinde iken öğrencilerin yanıtlarının ağırlığı ($X=3.13$) kararsızım düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir ($t=2,686$; $p>0,05$).

Çizelge 17. Uygulamaların Amaca Uygunluğu

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	x̄	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Eğitim-öğretim bakımından amaca uygun uygulamalar gerçekleştirilir.															
Öğretim Elemanı	0	0	0	0	1	5	13	65	6	30	20	4,25	4,344		,000
Öğrenci	26	7,7	65	19,3	91	27,1	127	37,8	27	8	336	3,19			

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının üçte ikisi (%65'i), öğrencilerin üçte biri (37,8'i), yaz okulunda eğitim-öğretim bakımından amaca uygun uygulamaların gerçekleştirildiğine katılmaktadırlar. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların ağırlığı ($X=4.25$) kesinlikle katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların ağırlığı ($X=3.19$) kararsızım düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark vardır ($t=4,359$; $p<0,05$).

Çizelge 18. Zamanın Verimli Kullanılması

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	x̄	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Eğitim-öğretim için ayrılan zaman verimli kullanılır.															
Öğretim Elemanı	0	0	1	5	1	5	12	60	6	30	20	4,15	3,99		,000
Öğrenci	25	7,4	75	22,3	87	25,9	120	35,7	29	8,9	336	3,15			

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının yarısından fazlası (%60'ı), öğrencilerin üçte biri (35,7'si), eğitim-öğretim için ayrılan zaman verimli kullanıldığına katılmaktadırlar. Öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=4.15$) katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin yanıtlarının toplam ağırlığı ($X=3.15$) kararsızım düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark vardır ($t=3,99$; $p<0,05$).

Çizelge 19. Uygulamalardan Duyulan Memnuniyet

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Gerçekleştirilen/gerçekleştirdiğim eğitim-öğretim uygulamalarından memnunum.															
Öğretim Elemanı	1	5	3	15	0	0	11	55	5	25	20	3,80	2,824		,005
Öğrenci	43	12,8	85	25,3	68	20,3	106	31,5	34	10,1	336	3,00			

Öğretim elemanlarının yarısından fazlası (%55'i), öğrencilerin üçte birine yakını (%31,5'i), eğitim-öğretim uygulamalarından memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=3.80$) katılıyorum düzeyinde iken öğrencilerin yanıtlarının toplam ağırlığı ($X=3.00$) kararsızım düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark vardır ($t=2,824$; $p \leq 0,05$).

Çizelge 20. İklim Koşulları

	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
İklim koşulları derslerdeki verimi olumsuz etkiler.															
Öğretim Elemanı	0	0	1	5	4	20	9	45	6	30	20	2,00	,447		,655
Öğrenci	17	5,1	30	8,9	20	6	98	29,2	171	50,9	336	1,88			

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının yarısı (%45'i), iklim koşullarının derslerdeki verimi olumsuz etkilediğine katılmazken öğrencilerin yarısı (50,9'u) kesinlikle katılmamaktadırlar. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların ağırlığı ($X=2,00$) ile öğrencilerin yanıtlarının ağırlığı ($X=1,88$) katılmıyorum düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark yoktur ($t=,447$; $p > 0,05$).

Çizelge 21. Demokratik Tutum ve Davranışlar

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Sınıfta demokratik tutum ve davranışlar sergilenir.															
Öğretim Elemanı	0	0	0	0	0	0	11	55	9	45	20	4,45	4,019		,000
Öğrenci	35	10,4	50	14,9	62	18,5	138	41,1	51	15,2	336	3,35			

Öğretim elemanlarının yarısından fazlası (%55'i), öğrencilerin yarısına yakını (%41,1'i), sınıfta demokratik tutum ve davranışların sergilendiği görüşüne katılmaktadır. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=4.45$) kesinlikle katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=3.35$) kararsızım düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark vardır ($t=4,019$; $p < 0,05$).

Çizelge 22. Sınav soruları

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Sınav soruları yoruma yer bırakmayacak şekilde açıktır.															
Öğretim Elemanı	0	0	1	5	0	0	10	50	9	45	20	4,35	4,892		,000
Öğrenci	61	18,2	74	22	70	20,8	93	27,7	38	11,3	336	2,91			

Öğretim elemanlarının yarısı (%50'si), öğrencilerin dörtte biri (%27,7'si) sınav sorularının yoruma yer bırakmayacak şekilde açık olduğu görüşündedirler. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=4.35$) kesinlikle katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=2.91$) kararsızım düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($t=4,892$; $p<0,05$).

Çizelge 23. Sınav Sorularının Objektifliği

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Sınav soruları ölçmesi gereken şeyi ölçecek düzeyde objektiftir.															
Öğretim Elemanı	0	0	1	5	0	0	10	50	9	45	20	4,35	5,102		,000
Öğrenci	58	17,3	68	20,2	91	27,1	84	25	35	10,4	336	2,91			

Öğretim elemanlarının yarısı (%50'si), sınav sorularının ölçmesi gerekeni ölçecek düzeyde objektif olduğuna katılırken, öğrencilerin dörtte biri (%27,1'i), bu konuda kararsız olduklarını belirtmiştir. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=4.35$) kesinlikle katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=2.91$) kararsızım düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($t=5,102$; $p<0,05$).

Çizelge 24. Ölçme ve Değerlendirmelerin Objektifliği

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	n	\bar{x}	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%					
Objektif ölçme ve değerlendirmeler yapılır.															
Öğretim Elemanı	0	0	0	0	0	0	8	40	12	60	20	4,60	5,635		,000
Öğrenci	56	16,7	61	18,2	84	25	97	28,9	38	11,3	336	3,00			

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının yarısına yakını (%40'ı), öğrencilerin beşte ikisine yakını (%28,9'u) yaz okulunda objektif ölçme ve değerlendirmelerin yapıldığı görüşüne katılmaktadırlar. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=4.60$) kesinlikle katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=3.00$) kararsızım düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark vardır ($t=5,635$; $p<0,05$).

Çizelge 25. Sınıf İçi Etkileşimi

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	-	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%				
Sınıf içi etkileşim yüksek düzeydedir.														
Öğretim Elemanı	0	0	2	10	0	0	12	60	6	30	20	4,10	3,622	,000
Öğrenci	35	10,4	62	18,5	95	28,3	107	31,8	37	11	336	3,14		

Öğretim elemanlarının beşte üçü (%60'ı), öğrencilerin üçte biri (%31,8'i), sınıf içi etkileşimin yüksek düzeyde olduğu görüşündedirler. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=4.10$) katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=3.14$) kararsızım düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($t=3,662$; $p<0,05$).

Çizelge 26. Öğrenci Sorunlarının Çözülmesi

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	-	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%				
Öğrenci sorunları ihtiyaçlara uygun olarak çözümlenir.														
Öğretim Elemanı	0	0	2	10	4	20	8	40	6	30	20	3,90	4,070	,000
Öğrenci	55	16,4	79	23,5	96	28,6	85	25,3	21	6,3	336	2,81		

Öğretim elemanlarının beşte ikisi (%40'ı), öğrencilerin sorunlarının ihtiyaca uygun olarak çözüldüğüne katılırken, öğrencilerin yaklaşık üçte biri (28,6'sı), kararsız kalmaktadırlar. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=3.90$) katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=2.81$) kararsızım düzeyindedir. Öğretim elemanı ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark vardır ($t=4,070$; $p<0,05$).

Çizelge 27. Eğitsel Uygulamalar

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	-	t	p
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%				
Yapılan eğitsel uygulamalar derslerin verimini artırır.														
Öğretim Elemanı	0	0	1	5	1	5	10	50	8	40	20	4,25	2,719	,007
Öğrenci	25	7,4	44	13,1	57	17	146	43,5	64	19	336	3,53		

Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının yarısı (%50'si), öğrencilerin yarısına yakını (%43,5'i), yapılan eğitimsel uygulamaların derslerin verimini artırdığına katılmaktadırlar. Ancak, öğretim elemanlarının bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=4.25$) kesinlikle katılıyorum düzeyinde iken, öğrencilerin bu maddeye verdikleri yanıtların toplam ağırlığı ($X=3.53$) katılıyorum düzeyindedir. Öğretim elemanları ve öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı bir fark vardır ($t=2,719$; $p>0,05$).

7.2. Açık Uçlu Soru Yanıtları

Öğretim elemanı ve öğrencilerin veri toplama aracında yer alan açık uçlu soruya verdikleri yanıtlar tek tek incelenmiş ve çalışmanın amacına uygun olanlar dikkate alınarak

gruplandırılmışlardır. Buna göre öğrenci ve öğretim elemanlarının verdikleri yanıtlar aşağıda belirtildiği gibidir.

Yaz okulu uygulamalarından yüksek verim elde edebilmek için öğrenciler; ders saatlerinin haftaya yayılmasının, dersliklerin iklim koşullarına uygun hale getirilmesinin, uygulamalı eğitime daha fazla ağırlık verilmesinin, öğrencilerin yaz okulunda daha fazla ders alabilmesinin sağlanmasının, derslerin sabah saatlerinde yapılmasının, derslerde öğrencilere ders anlatılmamasının, yaz okuluna katılım kriterlerinin tekrar gözden geçirilmesinin, uygun olacağını belirttikleri anlaşılmıştır. Bu görüşlerden bazılarına öğretim elemanlarından da katılanlar bulunmaktadır.

8. SONUÇ

1. Araştırmaya katılan öğretim elemanlarının üçte ikisi (%66,7'si) erkek, üçte biri (%33,3) kadın, öğrencilerin ise yine üçte ikisi (%70'i) erkek, üçte biri (%30'u) kadındır.
2. Yaz okuluna katılan öğrencilerin çoğunluğu (%61,3'ü) dördüncü sınıftır.
3. Yaz okulundan ders almayı en çok tercih eden öğrenciler Bilgisayar Eğitimi Bölümünden (%36,6), en az tercih eden öğrenciler ise Aile ve Tüketici Bilimleri Eğitimi Bölümündendir (%15,8).
4. Öğrenciler veri toplama aracı ile kendilerine sorulan sorular bakımından yaz okulunda eğitim öğretimin verimliliği konusunda kararsız kalmışlardır. Öğretim elemanları ise aynı maddelere çoğunlukla olumlu yönde katılırlarken, öğrenci görüşleri ile öğretim elemanı görüşleri arasında anlamlı farklılıklar ortaya çıkmıştır.
5. Yaz okulu eğitim-öğretiminde beklenen yönde üniversitenin atıl imkânlarının kullanılması yönünde bir verimlilik sağlanabilmektedir. Ancak, eğitim-öğretim etkinlikleri bakımından bunun kısmen sağlanabildiği söylenebilir.
6. Veri toplama aracına verilen yanıtlardan aşağıdakiler dikkat çekici bulunmuştur.
 - Derslerin yoğun olarak işlenmesinin ve İklim koşullarının verimi olumsuz yönde etkilediğine hem öğretim elemanı hem de öğrenciler katılmamaktadırlar. Öğretim elemanları ara sınavların ders saatleri içinde yapılmasının eğitim ve öğretimde verimi olumsuz etkilediği konusunda kararsız kalmışlardır.
 - Ara sınavların ders saatleri içinde yapılmasının verimi etkilediği konusunda öğretim elemanları kararsız kalırken, öğrenciler buna katılmamaktadırlar. Buna karşılık hem öğrencilere hem de öğretim elemanlarına yöneltilen açık uçlu soruda yaz okulunda yüksek verim elde edebilmek için ara sınavların ders saati yerine ayrı bir haftada olması gerektiğini belirten görüşler bulunmaktadır.
 - Derslerde çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması ile eğitim-öğretim teknolojilerinden yoğun olarak yararlandığına öğretim elemanları katılırken öğrenciler kararsız kalmışlardır. Buna karşılık açık uçlu sorulara verilen yanıtlar arasında öğretim elemanlarından bir kişi, öğrencilerden ise dört kişi teknoloji odaklı sınıf ortamında verimliliğin daha çok artabileceğini belirtmişlerdir. Bu sonuca göre öğrencilerin öğretim yöntemleri ve eğitim teknolojilerinden daha fazla yararlanma beklentisi içinde olduğu sonucuna varılabilir.

- Dönem içindeki uygulamaların amaca uygunluğu ve öğrenci uygulamalarının bir bütün olarak değerlendirildiği konusunda öğrenciler kararsız kalırlarken, öğretim elemanları bu hususa katılmaktadırlar.
- Yaz okulunda eğitim ve öğretim için ayrılan zamanın verimli kullanıldığına hem öğretim elemanı hem de öğrenciler katılmaktadırlar.
- Öğrenciler yaz okulundaki sınav sorularının ölçmesi gereken şeyi ölçecek düzeyde objektif olduğu konusunda kararsız kalmışlardır. Veri toplama arcındaki açık uçlu soruda öğrencilerden üç kişi daha objektif bir değerlendirmenin verimliliği arttıracığı yorumunu yapmışlardır.
- Yapılan eğitsel uygulamalar dersin verimini etkilediğine hem öğrenciler hem de öğretim elemanları katılmaktadırlar.

9. ÖNERİLER

1. Ara sınavlar ders saatleri dışında normal öğretimde olduğu gibi planlanan bir sınav haftası içinde yapılabilir.
2. Yaz okulunda çeşitli öğretim yöntem ve teknikleri ile eğitim-öğretim teknolojilerinden daha fazla yararlanılabilir.
3. Yaz okulunda mevsimin olumsuz etkisini azaltmak verimi yükseltmek bakımından dersler uygun donanımlı dersliklerde yürütülebilir.
4. Dönem içindeki uygulamaların amaca daha çok yönelik gerçekleştirilmesi yaz okulunun verimliliğini olumlu yönde etkileyecektir.
5. Öğrenciler yaz okulu eğitim-öğretim uygulamalarından memnuniyetleri ve beklentilerini karşılaması konusunda kararsız görüş bildirmişlerdir. Yaz okulu eğitim-öğretim uygulamaları öğrenci memnuniyetini ve beklentilerini artırıcı şekilde gerçekleştirilebilir. Bunun nasıl gerçekleştirilebileceği konusunda ayrı bir araştırma planlanabilir.
6. Yaz okulundaki derslerin yoğun bir şekilde işlenmesinin eğitim- öğretim verimini olumsuz yönde etkilemediği anlaşılmaktadır. Ancak, yaz okulu eğitim-öğretim programında yer alan konular öğrenci beklenti ve ihtiyaçlarına yönelik olarak düzenlenebilir (yaz okulundaki dersler haftaya yayılarak düzenlenebilir).
7. Yaz okulunda öğretim elemanları daha demokratik tutumlar gerçekleştirebilir ve öğrencilerin sorunlarına daha uygun çözümler geliştirilebilir.

10. KAYNAKLAR

Gazi Üniversitesi Yaz Okulu Yönetmeliği.

Kepçeoğlu, M. (1985), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, Ankara.

Ertürk, S. (1970), *On yıl Öncesine Kıyasla Öğretmen Davranışları*, Ankara: MEB Apak Dairesi Bşk.

Kurul Tural, N. (2002), "Öğrenci Başarısında Etkili Okul Değişkenleri ve Eğitimde Verimlilik", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2).

- Sönmez, V. (1993). *Program Geliştirmede Öğretmen Elkitabı*. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Bilen, M. (1996). *Plandan Uygulamaya Öğretim*, Ankara: Ayden Web.
- Erden, M. (1998). *Eğitimde Program Değerlendirme*, 3. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
<http://www.mpm.org.tr/sozluk/default.asp?dict=v>, 20.03.2008)